

Andrzej Wróblewski

SZTUKA PLASTYKÓW-AMATORÓW

„Wieś” 1949, nr 25, s. 11

Ogólnopolska Wystawa Plastyków Amatorów w Warszawie jest niejednolita pod względem artystycznym, odzwierciedlając silne zróżniczkowanie klasowe naszego społeczeństwa i kilka przeciwstawnych nurtów ideologicznych. Materiał zgromadzony na Wystawie dzieli się przede wszystkim na dwa nierówne działy – amatorstwa wiejskiego i miejskiego. Samo istnienie takiego podziału świadczy o trwającej jeszcze częściowej izolacji kulturalnej wsi.

Większość prac na Wystawie jest dziełem robotników, urzędników i rzemieślników miejskich. Rozbicie tych prac na co najmniej cztery grupy ułatwi analizę eksponatów. Celem grupowania będzie wyłuskanie pozycji najistotniejszej z punktu widzenia dalszego rozwoju sztuki amatorskiej i sztuki w ogóle.

W pierwszej grupie trzeba wyodrębnić obrazy pokrewne lub pochodzące z prymitywu wiejskiego. Ich cechą charakterystyczną jest beztematowość (pejzaże) oraz wysoka kultura koloru. W stosunku do prymitywu wiejskiego nie posiadają tak bezwzględnej precyzji w rysowaniu przedmiotu, natomiast są bardziej jednolite w podporządkowaniu wszystkich motywów przyjętej w obrazie formie artystycznej. Wydaje się, że grupa ta nie jest związana z żadnym określonym środowiskiem klasowym i – jako taka – [ma] charakter przejściowy.

Następna grupa obejmuje liczne prymitywy naturalistyczne. Określenie to oznacza sztukę, która przez wielokrotne kopiowanie wzorów naturalistycznych bez konfrontacji ich z obserwacją natury stworzyła swoistą formę artystyczną, opierającą się na błędnym światłocieniu. Naczelny temat obrazów tej grupy to „Kwiaty”; pochodzenie klasowe – o ile można sądzić z danych katalogu – przeważnie rzemieślnicze i urzędnicze.

Pozostała grupa obrazów stanowi trzon Wystawy. Autorami ich są głównie robotnicy i urzędnicy.

¹ *Pierwsza ogólnopolska wystawa plastyków-amatorów*, 30 kwietnia – 6 czerwca 1949, Muzeum Narodowe, Warszawa, komisarze wystawy: Stanisław Gebethner, Michał Boruciński, Roman Gineyko, Stefan Płużański. Wystawa została zorganizowana przez Centralną Komisję Związków Zawodowych jako „przegląd twórczości plastycznej ludzi pracy”. Zaprezentowano na niej 536 prac 317 autorów – członków związków zawodowych. Wcześniej przeprowadzono eliminacje w 13 miastach (przyp. red.).

Większość obrazów opiera się na tematyce zawodowej i politycznej. Ujęcie tematów bywa dwojakie. Albo występuje przedstawienie robotnika przy pracy, migawkowo uchwycony zakład pracy czy scena wojenna, albo też wymieniony temat jest opracowany syntetycznie, w oparciu o próbę stylizowania zaobserwowanych ludzi i scen.

Pierwsze ujęcie reprezentuje liczna grupa prac stojących na pograniczu naturalizmu. Wartość ich polega na charakterze dokumentarnym, na ich wierności i bezpośredniości w stosunku do odtwarzanego życia. Można by powiedzieć, że sens tych prac – dla autora i dla świadomości danego środowiska – jest tego samego rodzaju, co sens codziennych studiów z natury dla malarza, co systematyczne analizy i eksperymenty dla naukowca. Nie są one wartościowe same dla siebie, ale stanowią jedyną i konieczną metodę poznawania rzeczywistości, pozwalają na późniejszą syntezę.

Odpowiednikiem tej syntezy byłyby prace zaliczone do drugiej grupy, prace nacechowane aktywnym stosunkiem do tematu. Formalnie mamy tu do czynienia z samodzielnymi w stosunku do naturalizmu koncepcjami plastycznymi; tematowo z doszukiwaniem się socjalistycznych treści w scenach pracy zbiorowej i treści klasowych lub narodowych w scenach rodzajowych i wojennych.

Na jakiej podstawie wyodrębniam spośród kilku przedstawień – np. pracującego zespołu robotników – obrazy o biernym, analitycznym stosunku do życia oraz takie, które stanowią jego syntezę i to syntezę oceniającą?

Zanalizuję konkretny przykład obrazu, odpowiadający drugiemu określeniu, np. nr 432, *Przy betoniarce* [Wiktor] Simińskiego. Malarz szuka w tym temacie treści społecznych, obojętne czy świadome czy nie. Znajduje je w zbiorowym wysiłku, w synchronizacji pracy osiąganego dużym nakładem woli i inteligencji oraz poprzez podział funkcji odpowiednio do zdolności jednostek. Daje temu wyraz przez specjalne wyraziste namalowanie twarzy robotników. Są one precyzyjnie narysowane, pełne ekspresji indywidualnej; cechuje je napięcie woli i inteligencji. Ponadto w twarzach znajdujemy charakterystykę funkcji wykonywanych w zespole przez danego robotnika – w zależności od tego, czy kieruje on robotą, czy wykonuje zadanie bardziej lub mniej zespołowe. Stopień wyrazistości postaci ludzkich, betoniarki, podwórza jest proporcjonalny do stopnia zainteresowania się nimi autora, a tym samym – wyraża większy lub mniejszy udział tych motywów w ukazaniu społecznej treści pracującego zespołu.

Można powiedzieć, że opisany wpływ tematu przeżytego na formę obrazu jest jednym z czynników, różniących współczesny realizm, a przynajmniej jego ujęcie w sztuce amatorów, od naturalizmu. Plastyk-amator uwzględnia przede wszystkim to, co w fakcie jednostkowym jest najcharakterystyczniejsze dla jego treści społecznej. Mamy tu do czynienia z typizacją, choć nie tylko w sensie stwarzania typu człowieka na podstawie obserwacji jednostek, ale i w sensie stwarzania typu sytuacji na podstawie sytuacji jednostkowych (w naszym wypadku stworzenie typowych cech pracy zespołowej kiluosobowej grupy robotników). Opisany przykład pokazuje jako istotne społeczne treści pracy zespołowej ześrodkowanie pracy fizycznej i umysłowej na koordynacji i sprawności wykonania, ustosunkowanie się wzajemne różnych funkcji w zespole, wreszcie ustosunkowanie się jednostek przodujących i reszty zespołu. Obok tych treści typowych dla pracy zespołowej cytowany obraz wyra-

za jeszcze treści społeczne ogólniejsze, np. prymat inteligencji robotnika w stosunku do jego sprawności fizycznej (twarze bardziej wyraziste niż całe postaci!) i prymat człowieka obdarzonego wolą i inteligencją w stosunku do przyrody (analogicznie – różny stopień wyrazistości).

Reasumując: obecna sztuka amatorska zawiera najrozmaitsze formacje artystyczne, odpowiadające formacjom klasowym. Sztuka oparta o ujęcie naturalistyczne lub fotograficzne jest debiutem środowisk pozbawionych tradycji artystycznych, debiutem zdrowym i koniecznym dla wyrównania kulturalnego poziomu społeczeństwa. Formacją o największych możliwościach rozwojowych jest sztuka realistyczna i tematowa niektórych środowisk robotniczych. Cechuje ją aktywny stosunek do tematu wyrażający się w typizowaniu ludzi i sytuacji.

